

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

МЕДВІДЬ ЛЮДМИЛА ПЕТРІВНА

УДК 342.742 (477)

**ПРАВА, СВОБОДИ ТА ОБОВ'ЯЗКИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ
В УКРАЇНІ: КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ**

12.00.02 – конституційне право; муніципальне право

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Київ – 2016

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Національній академії внутрішніх справ,
Міністерство внутрішніх справ України

Науковий керівник:

кандидат юридичних наук, доцент

Пашинський Володимир Йосипович,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
докторант юридичного факультету

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор,

Заслужений юрист України

Шевченко Анатолій Євгенійович,

Навчально-науковий інститут права

Університету державної фіскальної служби України,

завідувач кафедри теорії права та держави

кандидат юридичних наук, доцент

Задорожня Галина Володимирівна,

Київська державна академія водного транспорту

імені гетьмана П. Конашевича-Сагайдачного,

професор кафедри теорії та історії держави і права юридичного факультету

Захист відбудеться “27” квітня 2016 р. о 16 год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.007.04 у Національній академії внутрішніх справ за адресою: ДП-680, м. Київ, пл. Солом’янська, 1

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національної академії внутрішніх справ за адресою: ДП-680, м. Київ, пл. Солом’янська, 1

Автореферат розісланий “26” березня 2016 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Б.В. Калиновський

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. За сучасних умов існування та розвитку України, коли точиться збройна боротьба за суверенітет, територіальну цілісність, незалежність нашої держави, украй важливого значення набуває створення сучасних і боєздатних Збройних Сил України, яке неможливе без ефективного забезпечення прав та свобод військовослужбовців і створення належних умов для виконання ними своїх обов'язків.

Військовослужбовці як громадяни України, реалізуючи конституційний обов'язок щодо захисту Вітчизни, виконують покладені на них завдання за будь-яких умов, часто ризикуючи власним здоров'ям та життям. Тому одним із пріоритетних напрямів державної політики у сфері національної безпеки та оборони України є забезпечення їх конституційних прав та свобод, надання додаткових прав, пільг, гарантій та компенсацій, які частково мають відшкодовувати навантаження, пов'язані з особливостями військової служби, та створення належних умов для виконання покладених на військовослужбовців обов'язків.

Особливої гостроти питання забезпечення конституційних прав та свобод військовослужбовців набуло у зв'язку з подіями на Сході нашої держави. Ефективність реалізації прав, свобод та обов'язків військовослужбовців, у першу чергу, залежить від досконалості законодавства, що регулює права, свободи та обов'язки військовослужбовців та встановлює їх гарантії. Втім, слід визнати, що практика із застосуванням чинного законодавства у сфері прав, свобод та обов'язків військовослужбовців потребує глибшого аналізу, узагальнення та вдосконалення. Відсутність комплексного наукового аналізу конституційних аспектів прав, свобод та обов'язків військовослужбовців негативно позначається на процесі їх реалізації, формування та розвитку законодавства в цій сфері. А тому дослідження конституційних прав, свобод та обов'язків військовослужбовців в Україні, у тому числі з урахуванням досвіду участі Збройних Сил України та інших військових формувань в антитерористичній операції, на сьогодні є необхідним.

Науково-теоретичну основу дисертаційного дослідження склали праці таких вчених: М. В. Артамонова, А. О. Буличева, М. В. Войналовича, О. М. Гончаренко, Є. І. Григоренка, М. М. Гуренко, І. П. Дацюка, В. В. Забарського, Т. М. Заворотченко, Г. В. Задорожньої, А. М. Колодія, І. Ф. Коржа, Л. І. Летнянчина, О. А. Лукашової, М. М. Мацькевича, Ю. І. Мігачова, А. Ю. Олійника, В. О. Паламарчука, В. Й. Пашинського, В. Ф. Погорілка, Ж. М. Пустовіт, О. В. Пушкіної, П. М. Рабіновича, А. М. Синиці, О. Ф. Скакун, О. В. Совгирі, Н. Ю. Сороки, Ю. М. Тодики, В. Л. Федоренка, А. Є. Шевченка, Н. Г. Шукліної та інших.

Проте, ці дослідження не присвячувалися комплексному осмисленню проблем конституційних аспектів прав, свобод та обов'язків військовослужбовців в Україні і лише частково розглядалися науковцями. Недостатній ступінь розробленості зазначеної проблематики свідчить про об'єктивну необхідність подальшого її дослідження. Саме цим зумовлено вибір теми наукового пошуку та її актуальність.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконане відповідно до Переліку пріоритетних тематичних напрямів наукових досліджень і науково-технічних розробок на період до 2015 року, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 7 вересня 2011 року № 942, Пріоритетних напрямів розвитку правової науки на 2011–2015 роки (постанова загальних зборів Національної академії правових наук від 24 вересня 2010 року №14/10 зі змінами, Плану наукової і науково-технічної діяльності Національного університету оборони України імені Івана Черняховського, у рамках науково-дослідної роботи “Теоретико-методологічні засади правового забезпечення підготовки та застосування військ (сил)” (шифр “Право”, номер державної реєстрації 0101U001791), а також Плану науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт НАВС. Тема дисертаційного дослідження затверджена вченою радою Національного університету оборони України імені Івана Черняховського 31 травня 2010 року, протокол № 5, та уточнена вченою радою Національної академії внутрішніх справ 26 травня 2015 року, протокол № 11.

Мета і задачі дослідження. *Метою* дисертаційної роботи є комплексний розгляд конституційно-правових аспектів прав, свобод та обов'язків військовослужбовців в умовах реформування сектору безпеки і оборони, аналіз чинного законодавства України і формулювання на цій основі науково обґрунтованих теоретичних висновків та пропозицій щодо вдосконалення національного законодавства, яке регулює права, свободи та обов'язки військовослужбовців в Україні.

Для досягнення зазначеної мети дослідження сформульовано такі основні *задачі*:

- розкрити становлення й розвиток теоретико-правових досліджень сутності прав, свобод та обов'язків військовослужбовців;
- розглянути генезу конституційно-правового регулювання і здійснити аналіз нормативних актів, що регулюють права, свободи та обов'язки військовослужбовців;
- обґрунтувати методологію дослідження прав, свобод та обов'язків військовослужбовців;
- з'ясувати поняття конституційних прав, свобод та обов'язків військовослужбовців;
- провести класифікацію конституційних та військово-службових прав, свобод та обов'язків військовослужбовців;
- розкрити особливості конституційних прав, свобод та обов'язків військовослужбовців, з огляду на їх правовий статус;
- розглянути систему гарантій конституційних прав та свобод військовослужбовців;
- обґрунтувати теоретичні висновки та пропозиції щодо вдосконалення законодавства, яке регулює права, свободи та обов'язки військовослужбовців на основі аналізу чинного законодавства та зарубіжного досвіду.

Об'єктом дослідження є конституційно-правовий статус людини і громадянина.

Предметом дослідження є права, свободи та обов'язки військовослужбовців в Україні, що аналізуються в різних конституційно-правових аспектах.

Методи дослідження. Методологічну основу дослідження становлять філософсько-методологічні підходи, принципи та загальнонаукові і спеціально-наукові методи. Діалектичний метод дозволив розглянути права, свободи та обов'язки військовослужбовців у взаємозв'язку і взаємообумовленості з правами людини загалом та впливу соціальних процесів і суспільних явищ на процес реалізації прав, свобод та обов'язків військовослужбовців (підрозділ 1.1, 1.2). Застосування методу аналізу дало змогу з'ясувати сутність конституційних прав, свобод та обов'язків військовослужбовців, гарантій, провести їх класифікацію як складових елементів цілого (підрозділ 2.2, 2.3, 3.1). За допомогою синтезу ми спромоглися встановити взаємодію між виділеними частинами та пізнати об'єкт дослідження в цілому (2.2, 2.3). Історичний метод дозволив вивчити передумови становлення та розвитку наукових поглядів на права, свободи та обов'язки військовослужбовців, суспільних процесів розвитку держави на різних історичних етапах (підрозділ 1.1). Формально-юридичний метод був спрямований на відпрацювання понять “військовослужбовець”, “конституційні права та свободи військовослужбовців”, “конституційні обов'язки військовослужбовців” за допомогою юридичних конструкцій, формалізованого тексту, що дозволило з'ясувати особливості конституційних прав, свобод та обов'язків військовослужбовців в Україні та ряді інших держав шляхом аналізу чинного законодавства та запропонувати науково обґрунтовані пропозиції щодо вдосконалення законодавства у цій сфері (розділ 2). Порівняльно-правовий метод дозволив провести аналіз правових актів на міжнародному та національному рівнях, а також в контексті зарубіжних держав (підрозділ 2.4). Історико-правовий метод дав змогу проаналізувати законодавство, що закріплювало права, свободи та обов'язки військовослужбовців на різних етапах розвитку України, з'ясувати позитивні та негативні сторони, виявити його вплив на процес реалізації прав, свобод та обов'язків на сучасному етапі (підрозділ 1.2). За допомогою статистичного методу опрацьовані кількісні показники, що об'єктивно відображають стан забезпечення прав, свобод та обов'язків військовослужбовців (підрозділ 2.4, 3.2).

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертаційне дослідження є першим комплексним дослідженням конституційно-правових аспектів прав, свобод та обов'язків військовослужбовців, на основі якого сформульовані теоретичні висновки та пропозиції щодо вдосконалення окремих положень законодавства України, які регулюють права, свободи та обов'язки військовослужбовців в Україні.

У процесі дослідження обґрунтовано нові положення і висновки, одержані особисто автором дослідження, які містять наукову новизну і виносяться на захист:

уперше:

– обґрунтовано необхідність доповнення Конституції України розділом “Оборона і безпека” або “Збройні Сили України”, з викладенням у ньому норм права, що регулюють та охороняють суспільні відносини у сфері статусу та діяльності Збройних Сил України, у тому числі і найбільш важливих,

фундаментальних та відправних положень, що стосуються прав, свобод та обов'язків військовослужбовців;

– сформульовано висновок про необхідність узгодження із ч.2 ст.65 Конституції України положень про проходження військової служби в Збройних Силах України іноземцями та особами без громадянства;

– аргументовано необхідність закріплення в Законі України “Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей” від 20 грудня 1991 року права військовослужбовців займатися іншою оплачуваною діяльністю шляхом визначення умов такої діяльності для забезпечення реалізації конституційного права на підприємницьку діяльність;

– обґрунтовано пропозицію про необхідність законодавчого закріплення відповідного рівня грошового забезпечення шляхом встановлення мінімальних розмірів посадових окладів військовослужбовців для повноцінної реалізації конституційного права на заробітну плату, що передбачене ст.43 Конституції України, та права на достатній життєвий рівень, що регламентується ст.48 Конституції України

– визначено сутність категорій: “військово-службові права” – це можливості осіб, які проходять військову службу, пов'язані безпосередньо з їх професійною діяльністю з виконання військового обов'язку та спрямовані на забезпечення інтересів особи, суспільства, держави у сфері безпеки і оборони; “військово-службові обов'язки” – це міра необхідної поведінки осіб, які проходять військову службу, у процесі військово-службової діяльності, що спрямована на забезпечення інтересів особи, суспільства, держави у сфері безпеки та оборони;

удосконалено:

– положення про закріплення в новітніх конституціях зарубіжних держав ідеї єдності конституційних прав та обов'язків, тобто при формулюванні конкретного права одразу визначається обов'язок, що йому відповідає. Саме у зв'язку з виконанням конституційного обов'язку щодо захисту Вітчизни, передбаченого ч. 2 ст. 65 Конституції України, військовослужбовці володіють конституційними правами, свободами та обов'язками з особливостями та наділяються додатковими військово-службовими правами та обов'язками. Військово-службовим правам та обов'язкам властиві єдність, обумовленість та взаємозв'язок, вони водночас можуть виступати і правом, і обов'язком;

– поняття “військовослужбовець” – громадянин України, у випадках, визначених законодавством, іноземець чи особа без громадянства, який проходить військову службу, що є державною службою особливого характеру, має військове звання, військову форму, знаки розрізнення, наділений правами, свободами та обов'язками, які визначені Конституцією України, законами України, у тому числі військовим законодавством, з метою забезпечення безпеки та оборони держави. Виокремлено ознаки, що характеризують особу військовослужбовця;

– методологію дослідження прав, свобод та обов'язків військовослужбовців, в основу якої покладені філософсько-методологічні підходи, принципи та методи пізнання: загальнонаукові та спеціально-наукові;

– положення, що з метою повноцінної реалізації конституційного права військовослужбовців на соціальний захист, передбаченого ст. 46 та ч. 5 ст. 17 Конституції України необхідно доповнити ст. 21 Закону України “Про боротьбу з тероризмом” від 20 березня 2003 року нормою щодо виплати одноразової грошової допомоги військовослужбовцям – учасникам антитерористичної операції;

– поняття “конституційні права та свободи військовослужбовців” – це можливості осіб, які проходять військову службу, спрямовані на задоволення особистих та публічних інтересів під час проходження військової служби, що закріплені нормами Конституції та законами України, у тому числі військовим законодавством; “конституційні обов’язки військовослужбовців” – це міра необхідної поведінки під час проходження військової служби, що спрямована на забезпечення інтересів особи, суспільства, держави у сфері безпеки й оборони та закріплена нормами Конституції, законами України, у тому числі військовим законодавством;

– положення про те, що для належної реалізації військовослужбовцями права на вільне пересування, передбачене ст. 33 Конституції України, необхідно доповнити п. 216 Статуту внутрішньої служби Збройних Сил України;

– міркування про те, що з метою відновлення конституційних гарантій прав та свобод військовослужбовців необхідно поновити чинність ч. 3 ст. 1-2 Закону України “Про соціальний та правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей” від 20 грудня 1991 року;

– думку про те, що з огляду на класифікацію конституційних прав, свобод та обов’язків необхідно викласти в такій редакції назви ст. 17 Закону України “Про Збройні Сили України” від 6 грудня 1991 року “Обмеження прав і свобод військовослужбовців у Збройних Силах України” та ст. 5 Закону України “Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей” від 20 грудня 1991 року “Особливості забезпечення прав і свобод військовослужбовців”;

дістали подальший розвиток:

– положення про те, що в різні історичні періоди на теренах сучасної України права, свободи та обов’язки військовослужбовців регулювалися спочатку нормами звичаєвого права, пізніше писаними нормами права. На національному рівні права, свободи та обов’язки військовослужбовців регламентовані нормами Конституції України, які є конституційно-правовою основою прав, свобод та обов’язків військовослужбовців та нормативно-правовими актами різної юридичної сили. Міжнародно-правове регулювання прав, свобод та обов’язків військовослужбовців здійснюється на основі правових норм, що містяться у міжнародних договорах, які визначають міжнародні стандарти прав людини;

– твердження про необхідність закріплення на законодавчому рівні інституту військових священників (капеланів) у Збройних Силах України для забезпечення конституційного права військовослужбовців на свободу світогляду і віросповідання, що передбачене ст. 35 Конституції України;

– пропозиції щодо законодавчого регулювання права військовослужбовців на участь у професійних спілках, а також порядку організації і проведення мирних заходів в Україні та участь в них військовослужбовців;

– положення щодо системи правових гарантій прав свобод та обов'язків військовослужбовців, які поділяються на нормативно-правові та інституційні (організаційно-правові);

– пропозиції щодо запровадження представництва Уповноваженого Верховної Ради з прав людини в Оперативних командуваннях та надання права громадянам України (військовослужбовцям) оскарження в Конституційному Суді України нормативно-правових актів, що обмежують їх права та свободи.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформульовані в результаті проведеного дослідження теоретичні висновки та пропозиції використовуються та можуть бути використані:

– у науково-дослідницькій роботі – як підґрунтя для подальших наукових досліджень у сфері прав, свобод та обов'язків військовослужбовців;

– у правотворчій роботі – використання наданих пропозицій сприятиме вдосконаленню чинного законодавства, що регламентує права, свободи та обов'язки військовослужбовців та порядок їх реалізації, зокрема, при внесенні змін та доповнень до Законів України “Про Збройні Сили України” від 6 грудня 1991 року, “Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей” від 20 грудня 1991 року, підготовці проектів законодавчих актів;

– у практичній діяльності Юридичного департаменту Міністерства оборони України (Довідка про впровадження результатів дисертаційного дослідження від 17 червня 2015 року №298/5/381), юридичного відділу Генерального штабу Збройних Сил України (Довідка про впровадження результатів дисертаційного дослідження від 11 червня 2015 року №316/1/498) у сфері забезпечення прав та свобод військовослужбовців, інших органів військового управління;

– у навчальному процесі – при підготовці навчально-методичних матеріалів для викладання навчальних дисциплін “Забезпечення прав і свобод людини в умовах проходження військової служби”, “Правове забезпечення діяльності Збройних Сил України”, “Актуальні проблеми конституційної реформи в Україні” (Акт про реалізацію результатів дисертаційного дослідження у навчально-виховний процес Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського від 10 червня 2015 року).

Апробація результатів дисертації. Основні положення дисертаційного дослідження оприлюднені у доповідях на дванадцяти міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях та семінарах, зокрема: “Актуальні проблеми психологічної забезпечення життєдіяльності військ (сил) в сучасних умовах” (м. Київ, 29 жовтня 2009 р.), “Особливості розвитку правової держави в умовах активізації євроінтеграційних процесів: проблеми теорії і практики” (м. Київ, 18 лютого 2010 р.), “Актуальні проблеми філософії освіти” (м. Київ, 15 грудня 2011 р.), “Психолого-педагогічна підготовка офіцера-лідера в контексті національної безпеки країни” (м. Київ, 24 квітня 2012 р.), “Військова наука та майбутнє” (м. Київ, 23 листопада 2012 р.), “Військова наука та майбутнє” (м. Київ, 22 листопада 2013 р.), “Соціально-гуманітарні та правові аспекти реформування і розвитку Збройних Сил України” (м. Київ, 28 листопада 2013 р.), “Соціально-гуманітарні та правові проблеми діяльності Збройних Сил України” (м. Київ,

24 квітня 2014 р.), “Правове регулювання проведення антитерористичних операцій” (м. Київ, 9 грудня 2014 р.), “Правове регулювання боротьби з тероризмом” (м. Київ, 19 березня 2015 р.), “Актуальні проблеми психологічної допомоги, соціальної та медико-психологічної реабілітації учасників антитерористичної операції” (м. Київ, 3 червня 2015 р.), “Актуальні проблеми взаємодії громадянського суспільства і Збройних Сил України” (м. Старобільськ, 29 вересня 2015 р.).

Публікації. Основні положення та результати дисертації відображені у вісімнадцяти наукових публікаціях, з яких п'ять статей – у наукових виданнях України, визначених як фахові з юридичних наук, одна стаття – у іноземному виданні, дванадцять тез доповідей – у збірниках наукових праць міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференцій та семінарів.

Структура дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, що включають 8 підрозділів, висновків, списку використаних джерел (267 найменувань). Загальний обсяг дисертації становить 249 сторінок, з яких основного тексту – 214 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовується актуальність теми, характеризується стан її наукової розробленості, зв'язок з науковими програмами, планами, темами, визначаються мета, задачі, об'єкт, предмет та методи дослідження, розкриваються наукова новизна та практичне значення одержаних результатів, наводяться відомості про апробацію результатів дослідження та публікації.

Розділ 1 “Теоретичні дослідження та конституційно-правове регулювання прав, свобод та обов'язків військовослужбовців в Україні” складається з двох підрозділів, присвячених аналізу теоретико-правової думки стосовно прав, свобод та обов'язків військовослужбовців, а також конституційно-правовому регулюванню прав, свобод та обов'язків військовослужбовців в Україні.

У *підрозділі 1.1 “Теоретико-правова сутність прав, свобод та обов'язків військовослужбовців: історіографія досліджень”* проведено аналіз наукових поглядів на права, свободи та обов'язки людини, у тому числі військовослужбовців, від стародавніх часів до сьогодення. Досліджено міфологічні уявлення, ідеї філософів античності, середньовіччя, нового часу про права, свободи та обов'язки людини, які знайшли своє відображення в сучасній концепції прав людини та нормативно-правових актах. Зазначено, що ідеї та погляди світових мислителів вплинули на формування ідей про права, свободи та обов'язки такої категорії громадян як військовослужбовці. Науковці в переважній більшості обстоюють думку, що права, свободи та обов'язки категорії взаємопов'язані (це обумовлено передовсім поєднанням особистих (приватних) і суспільних інтересів) і утворюють цілісний інститут. Права, свободи та обов'язки військовослужбовців визначаються їх спеціальним статусом, що передбачає, крім загальногромадянських прав, свобод та обов'язків як фізичної особи, наявність додаткових військово-службових прав та обов'язків, що визначаються їх службовим становищем.

У підрозділі 1.2 “Конституційно-правове регулювання прав, свобод та обов’язків військовослужбовців” досліджено стан конституційно-правового регулювання прав, свобод та обов’язків військовослужбовців на різних етапах розвитку України.

Здійснено характеристику конституційно-правового регулювання прав, свобод та обов’язків військовослужбовців за такими періодами: існування Давньоруської держави, перебування України під владою Литви та Польщі, козацько-гетьманська доба, перебування України у складі Російської імперії, національно-визвольні змагання, радянський період та часи незалежності України. Права, свободи, обов’язки військових регулювалися спочатку звичаєвим правом, а пізніше нормами писаного права.

У сучасній Україні сформовано систему нормативно-правових актів, що регулює права, свободи та обов’язки військовослужбовців, яка складається з Конституції України, законів України та підзаконних нормативно-правових актів, прийнятих на їх виконання. Основні права, свободи та обов’язки військовослужбовців, як і будь-якого громадянина, закріплені в Конституції України, а особливості їх визначені в законах та підзаконних нормативно-правових актах. Проведено аналіз Конституції України та європейських держав щодо закріплення в них положень про збройні сили, права, свободи та обов’язки військовослужбовців. З’ясовано, що Україна пішла шляхом держав, у яких особливості прав, свобод та обов’язків військовослужбовців регулюються законами. Встановлено, що ефективність реалізації прав та свобод військовослужбовців, виконання обов’язків передовсім залежить від досконалості нормативно-правової бази, що регулює права, свободи та обов’язки військовослужбовців, та правових механізмів їх реалізації. Сформульовано висновок, що законодавство в цій сфері на сучасному етапі має недоліки та потребує вдосконалення.

Розділ 2 “Права, свободи та обов’язки військовослужбовців в Україні: методологія дослідження та теорія розуміння” складається із чотирьох підрозділів, у яких розкривається методологія дослідження прав, свобод та обов’язків військовослужбовців, з’ясовується сутність конституційних прав, свобод та обов’язків військовослужбовців, здійснюється класифікація конституційних та військово-службових прав, свобод та обов’язків, визначаються особливості конституційних прав, свобод та обов’язків військовослужбовців.

У підрозділі 2.1 “Методологія наукового дослідження прав, свобод та обов’язків військовослужбовців” розкриваються підходи, принципи та методи наукового пізнання прав, свобод та обов’язків військовослужбовців.

Важлива роль у пізнанні певних аспектів прав, свобод та обов’язків військовослужбовців відведена філософсько-методологічним підходам, а саме: системному, антропологічному, ціннісному (аксіологічному), герменевтичному.

Для досягнення вагомих результатів у науковому дослідженні прав, свобод та обов’язків військовослужбовців використані принципи та методи пізнання. Основними принципами були: науковість, об’єктивність, всебічність, історизм, конкретність, комплексність та інші. Методи дослідження, що були використані, класифіковані на загальнонаукові: діалектичний, метод аналізу та синтезу, метод

дедукції та індукції, структурно-функціональний, системний, історичний, порівняльний, та спеціально-наукові: формально-юридичний, порівняльно-правовий, метод тлумачення норм права, історико-правовий, прогнозування, статистичний, тощо. Саме такий вибір і застосування методології дослідження сприяли обґрунтованості, достовірності результату дослідження, вирішенню завдань наукового дослідження.

У підрозділі 2.2 *“Поняття конституційних прав, свобод та обов’язків військовослужбовців”* аналізуються наукові підходи вчених щодо сутності конституційних прав, свобод та обов’язків людини і громадянина, у тому числі військовослужбовців, виходячи з того, що військовослужбовець є фізичною особою й володіє правами, свободами та обов’язками людини і громадянина, з урахуванням особливостей, пов’язаних із проходженням військової служби, формулюються ознаки, що характеризують особу військовослужбовця.

Запропоновано авторське визначення поняття *“військовослужбовець”* – це громадянин України, у випадках, визначених законодавством, іноземець чи особа без громадянства, який проходить військову службу, що є державною службою особливого характеру, має військове звання, військову форму, знаки розрізнення, наділений правами, свободами та обов’язками, які визначені Конституцією України, законами України, в тому числі військовим законодавством, з метою забезпечення безпеки та оборони держави. Зазначено, що військовослужбовці, з огляду на специфіку їх правового статусу, наділені загальногромадянськими правами, свободами та обов’язками, особливості яких визначаються законодавством, і військово-службовими правами та обов’язками. З’ясовано сутність конституційних прав та свобод військовослужбовців, під якими слід розуміти можливості осіб, які проходять військову службу, спрямовані на задоволення особистих та публічних інтересів під час проходження військової служби, що закріплені нормами Конституції та законів України, в тому числі військовим законодавством. Конституційні обов’язки військовослужбовців автор визначає як міру необхідної поведінки під час проходження військової служби, що спрямована на забезпечення інтересів особи, суспільства, держави у сфері безпеки й оборони та закріплена нормами Конституції, законами України, у тому числі військовим законодавством.

Автор зауважує, що конституційні права та свободи військовослужбовців можуть обмежуватися Конституцією України та військовим законодавством. У зв’язку з виконанням конституційного обов’язку із захисту Вітчизни, військовослужбовці наділяються військово-службовими правами та обов’язками, що обумовлені специфічним правовим статусом, який пов’язаний із їх професійною діяльністю. Автор визначає військово-службові права військовослужбовців як можливості осіб, які проходять військову службу, пов’язані безпосередньо з їх професійною діяльністю з виконання військового обов’язку та спрямовані на забезпечення інтересів особи, суспільства, держави у сфері безпеки й оборони. А військово-службові обов’язки військовослужбовців – як міру необхідної поведінки осіб, які проходять військову службу, у процесі військово-службової діяльності, що спрямована на забезпечення інтересів особи, суспільства, держави у сфері безпеки та оборони.

У підрозділі 2.3 “Класифікація конституційних та військово-службових прав, свобод та обов’язків військовослужбовців” на підставі різноманітних підходів вчених проводиться класифікація прав, свобод та обов’язків військовослужбовців.

Класифікація конституційних прав, свобод та обов’язків здійснена, виходячи зі специфіки їх правового статусу, який складається із загальної (загальногромадянської) і спеціальної (військово-службової) складових. Класифікація конституційних прав, свобод та обов’язків здійснюється на загальних підставах, тобто не відрізняється від класифікації прав, свобод та обов’язків людини і громадянина. Водночас специфіка військової служби передбачає особливості деяких конституційних прав та свобод військовослужбовців, в силу їх професійної діяльності. Спеціальна (військово-службова) складова статусу військовослужбовця пов’язана з їх професійною діяльністю, яка передбачає закріплення додаткових (військово-службових) прав та обов’язків.

У роботі підтримується думка щодо доцільності класифікації конституційних прав, свобод та обов’язків військовослужбовців за їх змістом на громадянські (особисті), політичні, економічні, соціальні та культурні права та свободи військовослужбовців. У зв’язку з виконанням конституційного обов’язку щодо захисту Вітчизни шляхом проходження військової служби, військовослужбовці наділяються військово-службовими правами та обов’язками, які поділяються на загальні, посадові та спеціальні. Загальними правами та обов’язками наділяються всі військовослужбовці, що проходять військову службу, незалежно від терміну перебування на військовій службі, посади, військового звання. Посадовими правами та обов’язками наділяються військовослужбовці у зв’язку із обійманням відповідних посад. Спеціальними правами та обов’язками військовослужбовці наділяються під час виконання обов’язків внутрішньої, гарнізонної та вартової служб, несення служби на бойовому чергуванні, виконання спеціальних завдань;

У підрозділі 2.4 “Особливості конституційних прав, свобод та обов’язків військовослужбовців” досліджуються особливості конституційних прав, свобод та обов’язків військовослужбовців у зв’язку з проходженням військової служби, проводиться порівняння законодавства зарубіжних держав щодо закріплення особливостей реалізації окремих конституційних прав, свобод та обов’язків військовослужбовців, а також формулюються пропозиції щодо вдосконалення законодавства в цій сфері.

Встановлено, що при виконанні завдань, пов’язаних із проходженням військової служби, військовослужбовець бере на себе зобов’язання без зволікань виконувати накази, навіть коли їх виконання пов’язане з ризиком для його життя та здоров’я, а в деяких випадках може призвести і до загибелі, особливо при захисті України від збройної агресії, боротьбі з тероризмом, у тому числі під час участі військовослужбовців Збройних Сил України та інших військових формувань в антитерористичній операції, що проводиться на Сході України.

Законом України “Про Збройні Сили України” від 6 грудня 1991 року передбачено, що військовослужбовці можуть бути обмежені у свободі пересування, вільному виборі місця проживання та праві вільно залишати територію України. У Статуті внутрішньої служби Збройних Сил України встановлено порядок виїзду

військовослужбовців поза межі гарнізону. Однак законодавство потребує вдосконалення для усунення колізій та необґрунтованих обмежень.

Особливості реалізації права на свободу світогляду і віросповідання військовослужбовцями закріплені в Законах України “Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей” від 20 грудня 1991 року, “Про Збройні Сили України” від 6 грудня 1991 року. З’ясовано, що відповідно до ст. 17 Закону України “Про Збройні Сили України” від 6 грудня 1991 року це право належить до політичних прав, що суперечить загальноприйнятій класифікації прав та свобод. Автор акцентує увагу на необхідності внесення змін до назви зазначеної статті, виклавши її в такій редакції: “Обмеження прав та свобод військовослужбовців у Збройних Силах України”.

Визначено, що політичні права та свободи військовослужбовців мають свої особливості. Відповідно до законодавства України військовослужбовці не можуть бути членами будь-яких політичних партій або організацій чи рухів. Однак військовослужбовці мають право створювати свої громадські об’єднання та бути членами громадських організацій, за винятком організацій, статутні положення яких суперечать засадам діяльності Збройних Сил України, і можуть брати участь в їх роботі у вільний від виконання обов’язків військової служби час, коли вони вважаються такими, що не виконують обов’язків військової служби. Військовослужбовці не можуть бути членами професійних спілок на період військової служби. Обґрунтовується думка щодо скасування такої заборони. Військовослужбовці володіють пасивним і активним виборчим правом, водночас законодавством передбачені особливості, які полягають у тому, що військовослужбовець не може бути представником партії, офіційним спостерігачем, довіреною особою кандидата, а також заборонено здійснювати передвиборну агітацію у військових частинах. Обґрунтовано, що законодавство України потребує врегулювання права на мирні зібрання в Україні та участь у них військовослужбовців.

Розкрито обмеження економічних прав та свобод військовослужбовцями, таких як права на підприємницьку та іншу оплачувану (крім викладацької, наукової і творчої діяльності, медичної практики, інструкторської і суддівської практики зі спорту) діяльність військовослужбовцями. Доведено доцільність доповнення Закону України “Про соціальний та правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей” від 20 грудня 1991 року статтею, яка б визначила умови заняття іншою оплачуваною діяльністю (крім підприємницької діяльності) військовослужбовцями. Доведено, що для вдосконалення грошового забезпечення військовослужбовців постає необхідність закріплення на законодавчому рівні мінімальних посадових окладів військовослужбовців.

Також у роботі розглядаються особливості соціальних прав та свобод військовослужбовців, у тому числі право соціального захисту, яке надається їм у зв’язку зі здійсненням ними спеціальних функцій і завдань, пов’язаних із обороною держави.

Досліджено конституційні обов’язки військовослужбовців, які передбачені Основним Законом України. З’ясовано, що військовослужбовці реалізують конституційний обов’язок щодо захисту Вітчизни, незалежності та територіальної

цілісності України шляхом проходження військової служби і наділяються додатковими військово-службовими правами та обов'язками у зв'язку з його виконанням.

Розділ 3 “Гарантії конституційних прав та свобод військовослужбовців в Україні” присвячується розкриттю правових гарантій, їх класифікації.

У підрозділі 3.1 *“Правові гарантії конституційних прав та свобод військовослужбовців”* аналізуються поняття та класифікація гарантій конституційних прав та свобод військовослужбовців, розкривається їх зміст.

Досліджено правові гарантії конституційних прав та свобод військовослужбовців, які поділяються на нормативно-правові та інституційні (організаційно-правові). Під нормативно-правовими гарантіями прав та свобод військовослужбовців слід розуміти систему правових норм, що передбачають умови, способи та засоби, за допомогою яких забезпечується реалізація, охорона й захист прав та свобод військовослужбовців. До них належать норми-принципи, процесуальні норми, юридичні обов'язки та юридична відповідальність. Зроблено висновок, що гарантії прав та свобод, які відображені в Конституції та законах України, поширюються повною мірою на військовослужбовців. Разом з тим, військовослужбовці відповідно до законодавства України наділені додатковими, порівняно з іншими громадянами, гарантіями прав та свобод, які сприяють реалізації прав та свобод військовослужбовців і виступають запорукою якісного виконання обов'язків військової служби, важливим чинником забезпечення високої бойової та мобілізаційної готовності військ.

У підрозділі 3.2 *“Інституційні гарантії прав та свобод військовослужбовців”* розкривається роль та місце суб'єктів гарантування прав та свобод військовослужбовців.

Інституційні (організаційно-правові) гарантії конституційних прав та свобод військовослужбовців розглядаються як організаторська діяльність держави, її органів та громадянського суспільства, спрямована на забезпечення реалізації, охорони й захисту прав та свобод військовослужбовців. Визначено, що основним суб'єктом гарантування прав, свобод та обов'язків військовослужбовців є держава та її інституції. Розглянуто роль Президента України, який є Верховним Головнокомандувачем Збройних Сил України, законодавчої, виконавчої та судової гілок влади, органів місцевого самоврядування та інших суб'єктів, як гарантів прав та свобод військовослужбовців. Приділено увагу діяльності Уповноваженого Верховної Ради з прав людини. Автор підтримує думку про важливість та необхідність призначення представника Уповноваженого у справах захисту прав військовослужбовців та запровадження регіональних представників у Оперативних командуваннях Збройних Сил України.

Також гарантами прав та свобод військовослужбовців виступають Конституційний Суд України та суди загальної юрисдикції. Ефективність діяльності Конституційного Суду України щодо гарантування прав та свобод військовослужбовців підтверджується неодноразовими рішеннями про визнання окремих положень законів щодо зупинення або обмеження пільг, компенсацій і гарантій такими, що не відповідають Конституції України. Однак для більш

ефективного гарантування конституційних прав та свобод особи, у тому числі військовослужбовців, необхідно надати право громадянам України (військовослужбовцям) оскаржувати у Конституційному Суді України закони та нормативно-правові акти, що обмежують їх права та свободи. Кроком уперед у системі гарантування прав та свобод військовослужбовців є створення і функціонування адміністративних судів та можливість звернення до них військовослужбовців, що є важливим на шляху до утвердження України як правової держави.

ВИСНОВКИ

У **висновках** сформульовані найсуттєвіші результати дисертаційного дослідження, наведено теоретичне узагальнення та практичні пропозиції щодо вдосконалення законодавства. До основних висновків можна віднести такі:

1. З набуттям Україною незалежності питання прав, свобод та обов'язків військовослужбовців висвітлювалися в науковій літературі, але комплексне їх дослідження окремо не проводилося. На сучасному етапі відсутні дисертаційні роботи, присвячені дослідженню конституційно-правових аспектів прав, свобод та обов'язків військовослужбовців.

2. На міжнародному рівні правове регулювання прав, свобод та обов'язків військовослужбовців здійснюється на основі правових норм, що містяться у міжнародних договорах, зокрема, у Загальній декларації прав людини від 10 грудня 1948 року, Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 року, Міжнародному пакті про громадянські і політичні права від 16 грудня 1966 року та інших. На національному рівні права, свободи та обов'язки військовослужбовців регламентовані нормативно-правовими актами різної юридичної сили. Це, насамперед, ст. 17, ч. 4 ст. 35, ч. 3 ст. 37, ч. 3 ст. 43, ст. 65, пп. 9, 22 та 23 ч. 1 ст. 85, п. 17 ч. 1 та п. 2 ч. 2 ст. 92, пп. 17–20 ч. 1 ст. 106, ст. 107, пп. 2 та 7 ст. 116, п. 14 Розділу XV “Перехідні положення” Конституції України. Саме ці норми є конституційно-правовою основою прав, свобод та обов'язків військовослужбовців.

3. У конституціях окремих держав містяться глави, розділи, частини, які закріплюють норми, що визначають статус Збройних Сил (Конституції Швейцарської Конфедерації, Фінляндії, Португальської Республіки, Австрійської Республіки, Республіки Македонія, Угорської Республіки, Республіки Албанія, Королівства Бельгія). У деяких зазначених вище розділах, главах, частинах конституцій містяться норми, що стосуються прав та свобод військовослужбовців (Конституції Угорської Республіки, Португальської Республіки, Королівства Бельгія, Республіки Албанія). У ряді конституцій зарубіжних держав передбачаються обмеження прав і свобод для військовослужбовців (Конституції ФРН, Португальської Республіки, Королівства Іспанія, Республіки Білорусь, Грузії). Беручи до уваги зазначене вище, пропонуємо передбачити аналогічний розділ у Конституції України, назвавши його “Оборона і безпека” або “Збройні Сили України”, та викласти в ньому норми права, що регулюють і охороняють суспільні

відносини у сфері статусу та діяльності Збройних Сил України, у тому числі й найбільш важливі, фундаментальні та відправні положення, що стосуються прав, свобод та обов'язків військовослужбовців.

4. В основу методології дослідження прав, свобод та обов'язків військовослужбовців були покладені філософсько-методологічні підходи (системний, антропологічний, ціннісний (аксіологічний), герменевтичний); принципи (науковість, об'єктивність, всебічність, історизм, конкретність, комплексність) та методи пізнання: загальнонаукові (діалектичний, метод аналізу та синтезу, метод дедукції та індукції, структурно-функціональний, системний, історичний, порівняльний), спеціально-наукові (формально-юридичний, порівняльно-правовий, метод тлумачення норм права, історико-правовий, прогнозування, статистичний).

5. З огляду на викладені у дисертаційному дослідженні ознаки, військовослужбовець – це громадянин України, у випадках, визначених законодавством, іноземець чи особа без громадянства, який проходить військову службу, що є державною службою особливого характеру, має військове звання, військову форму, знаки розрізнення, наділений правами, свободами та обов'язками, які визначені Конституцією України, законами України, у тому числі військовим законодавством, з метою забезпечення безпеки та оборони держави. Проходження військової служби в Збройних Силах України іноземцями та особами без громадянства має бути узгодженим із ч. 2 ст. 65 Конституції України, яка передбачає, що військову службу відповідно до закону відбувають лише громадяни України.

6. Конституційні права та свободи військовослужбовців – це можливості осіб, які проходять військову службу, спрямовані на задоволення особистих та публічних інтересів під час проходження військової служби, що закріплені нормами Конституції та законів України, у тому числі військовим законодавством. Конституційні обов'язки військовослужбовців – це міра необхідної поведінки під час проходження військової служби, що спрямована на забезпечення інтересів особи, суспільства, держави у сфері безпеки й оборони та закріплена нормами Конституції та законів України, у тому числі військовим законодавством. Конституційні права, свободи та обов'язки військовослужбовців мають особливості, які визначаються військовим законодавством.

7. У сучасній міжнародній спільноті формується тенденція до скорочення обмежень прав та свобод військовослужбовців, про що свідчать прийняті Комітетом міністрів Ради Європи керівні настанови щодо прав осіб, які перебувають на військовій службі.

8. Сучасною тенденцією новітніх конституцій зарубіжних держав є використання ідеї єдності конституційних прав та обов'язків, тобто при формулюванні конкретного права одразу визначається обов'язок, що йому відповідає (конституції Іспанії, Італії, Польщі, Португалії). У контексті зазначеного вище можна стверджувати, що саме у зв'язку із виконанням конституційного обов'язку, передбаченого ч. 2 ст. 65 Конституції України, військовослужбовці набувають додаткових військово-службових прав та обов'язків. З огляду на це,

формулюється їх визначення та стверджується, що військово-службові права та обов'язки класифікуються на загальні, посадові та спеціальні.

9. Для реалізації військовослужбовцями права вільного пересування, що передбачене, насамперед, ст. 33 Конституції України, є сенс п. 216 Статуту внутрішньої служби Збройних Сил України доповнити положенням про спрощення процедури виїзду поза межі гарнізону військовослужбовців у вихідні, святкові та неробочі дні.

10. Для забезпечення конституційного права військовослужбовців на свободу світогляду й віросповідання, що передбачене ст. 35 Конституції України, та з урахуванням досвіду провідних країн світу, досвіду проведення антитерористичної операції необхідно на законодавчому рівні закріпити діяльність у Збройних Силах України військових священиків (капеланів), у зв'язку з чим пропонується доповнити Закон України "Про Збройні Сили України" від 6 грудня 1991 року статтею 17-1 "Діяльність військових священиків (капеланів) у Збройних Силах України", виклавши її в такій редакції: "Задоволення релігійних потреб особового складу здійснюють військові священики (капелани). Організація діяльності військових священиків (капеланів) визначається законодавством України у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України".

11. Аналіз зарубіжних та міжнародних нормативно-правових актів, ст. 36 Конституції України, а також прагнення української спільноти стати членом Європейського Союзу переконує, що було б доцільним внести зміни до ст. 17 Закону України "Про Збройні Сили України" від 6 грудня 1991 року та виключити заборону на участь військовослужбовців у професійних спілках. Водночас постає необхідність законодавчого врегулювання права на участь військовослужбовців у діяльності професійних спілок.

12. Враховуючи досвід зарубіжних країн, для повноцінної реалізації ст. 39, 42, 43, 48 Конституції України необхідно доповнити Закон України "Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей" від 20 грудня 1991 року:

1) ст. 5-1 "Право військовослужбовців на мирні зібрання", виклавши її в такій редакції: "Військовослужбовці мають право у вільний від виконання службових обов'язків час, без військової форми одягу, мирно, без зброї брати участь у зборах, мітингах, походах та демонстраціях, які не переслідують політичних цілей та проводяться поза межами військової частини, у встановленому законодавством порядку";

2) п. 1 ст. 9 абзацом третім, законодавчо закріпивши відповідний рівень грошового забезпечення шляхом встановлення мінімальних розмірів посадових окладів військовослужбовців, виклавши його в такій редакції: "Мінімальний розмір посадового окладу осіб рядового складу (крім військовослужбовців строкової служби), які проходять військову службу за контрактом та за призовом під час мобілізації не може бути меншим 4 розмірів мінімальної заробітної плати. Посадові оклади інших категорій військовослужбовців визначаються згідно зі схемою посадових окладів, встановленою Кабінетом Міністрів України";

3) ст. 9-2 "Обмеження на зайняття підприємницькою та іншою оплачуваною діяльністю", виклавши її в такій редакції: "Військові посадові особи Збройних Сил

України та інших утворених відповідно до законів військових формувань, крім військовослужбовців строкової служби, виступають суб'єктами відповідальності за корупційні правопорушення, на яких поширюється заборона на зайняття підприємницькою діяльністю. Зазначені особи, крім військовослужбовців строкової служби, можуть займатися викладацькою, науковою і творчою діяльністю, медичною практикою, інструкторською та суддівською практикою зі спорту на умовах, визначених законодавством. Іншою оплачуваною діяльністю (крім підприємницької діяльності) на умовах трудового договору військовослужбовці можуть займатися з письмового дозволу командира за умови, що така діяльність не буде негативно позначатися на виконанні службових обов'язків та не буде перевищувати двадцяти годин на тиждень”.

13. Правові (юридичні) гарантії конституційних прав та свобод військовослужбовців – це закріплена в Конституції України та законодавстві України, у тому числі військовому законодавстві, сукупність умов, способів і засобів, які забезпечують належну реалізацію, охорону й захист прав та свобод військовослужбовців. Вони поділяються на нормативно-правові й інституційні (організаційно-правові) гарантії.

14. Досвід зарубіжних країн переконує, що для підвищення ефективності діяльності вітчизняного омбудсмана необхідним є призначення представника Уповноваженого у справах захисту прав військовослужбовців та запровадження регіональних представників у Оперативних командуваннях Збройних Сил України.

15. Для більш ефективного гарантування конституційних прав та свобод особи, у тому числі військовослужбовців, необхідно надати право громадянам України (військовослужбовцям) оскаржувати в Конституційному Суді України закони та нормативно-правові акти, що обмежують їх права та свободи. Правом конституційної скарги наділені військовослужбовці ФРН.

Зазначені основні результати дослідження прав, свобод та обов'язків військовослужбовців не є вичерпними, а запропоновані пропозиції щодо вдосконалення чинного законодавства будуть сприяти реформуванню сектору безпеки і оборони держави та вирішенню проблем, пов'язаних з реалізацією прав, свобод та обов'язків військовослужбовців.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Медвідь Л. П. Гарантії реалізації прав військовослужбовців / Л. П. Медвідь // Науковий юридичний журнал “Юридична наука”. – 2011. – № 6. – С. 169–175.

2. Медвідь Л. П. Історичний розвиток прав, свобод та обов'язків військовослужбовців / Л. П. Медвідь // Юридичний вісник Національного авіаційного університету “Повітряне і космічне право”. – 2013. – № 2 (27). – С. 35–40.

3. Медвідь Л. П. Правове регулювання прав і свобод військовослужбовців у незалежній Україні / Л. П. Медвідь // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. – 2014. – № 1 (90). – С. 129–140.

4. Медвідь Л. П. Правове закріплення та реалізація економічних прав і свобод військовослужбовців / Л. П. Медвідь // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. – 2014. – № 2 (91). – С. 127–140.

5. Медвідь Л. П. Соціальні права і свободи військовослужбовців в Україні: характеристика та реалізація / Л. П. Медвідь // Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. – 2014. – № 1 (7). – С. 102–116.

6. Медведь Л. П. Особенности реализации политических прав и свобод военнослужащих в Украине / Л. П. Медведь // Оралдын гылым жаршысы: науч.-теорет. и практ. журнал (г. Уральск, Казахстан). – 2015. – № 11 (142). – С. 117–125.

7. Медвідь Л. П. Процесуальні гарантії прав військовослужбовців при притягненні до дисциплінарної відповідальності / Л. П. Медвідь // Актуальні проблеми психологічної забезпечення життєдіяльності військ (сил) в сучасних умовах: матеріали науково-практичної конференції (м. Київ, 29 жовтня 2009 р.). – К.: НУОУ, 2009. – С. 276–278.

8. Медвідь Л. П. Юридичні гарантії реалізації прав військовослужбовців / Л. П. Медвідь // Особливості розвитку правової держави в умовах активізації євроінтеграційних процесів: проблеми теорії і практики: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Київ, 18 лютого 2010 р.). – К.: НАУ, 2010. – С. 145–147.

9. Медвідь Л. П. Конституційно-законодавче закріплення прав і свобод військовослужбовців на різних етапах розвитку України / Л. П. Медвідь // Актуальні проблеми філософії освіти: матер. наук.-метод. семінару (м. Київ, 15 грудня 2011 р.). – К.: НУОУ, 2011. – С. 39–42.

10. Медвідь Л. П. Проблеми забезпечення та захисту прав військовослужбовців / Л. П. Медвідь // Психолого-педагогічна підготовка офіцера-лідера в контексті національної безпеки країни: матер. наук.-метод. семінару (м. Київ, 24 квітня 2012 р.). – К.: НУОУ, 2012. – С. 35–38.

11. Медвідь Л. П. Вибірчі права військовослужбовців / Л. П. Медвідь // Військова наука та майбутнє: матер. VIII Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 23 листопада 2012 р.). – К.: ВІ КНУ, 2012 – С. 337–339.

12. Медвідь Л. П. Конституційне право військовослужбовців на житло / Л. П. Медвідь // Військова наука та майбутнє: матер. IX Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 22 листопада 2013 р.). – К.: ВІ КНУ, 2013 – С. 313–315.

13. Медвідь Л. П. Реалізація прав військовослужбовців в контексті їх правового статусу / Л. П. Медвідь // Соціально-гуманітарні та правові аспекти реформування і розвитку Збройних Сил України: матер. наук.-практ. семінару. (м. Київ, 28 листопада 2013 р.). – К.: НУОУ імені І. Черняхівського, 2013. – С. 273–275.

14. Медвідь Л. П. Право військовослужбовців на свободу об'єднання у політичні партії та громадські організації / Л. П. Медвідь // Соціально-гуманітарні та правові проблеми діяльності Збройних Сил України: матер. наук.-практ. конф. (м. Київ, 24 квітня 2014 р.). – К.: НУОУ імені І. Черняхівського, 2014. – С. 295–297.

15. Медвідь Л. П. Право військовослужбовців на відпочинок та реалізація його в мирний час та в особливий період / Л. П. Медвідь // Правове регулювання

проведення антитерористичних операцій: матер. наук.-практ. семінару (м. Київ, 9 грудня 2014 р.). – К.: НУОУ імені І. Черняхівського, 2014. – С. 45–47.

16. Медвідь Л. П. Право військовослужбовців на свободу мирних зібрань: закріплення та реалізація / Л. П. Медвідь // Правове регулювання боротьби з тероризмом: матер. наук.-метод. семінару (м. Київ, 19 березня 2015 р.). – К.: НУОУ імені І. Черняхівського, 2015. – С. 39–42.

17. Медвідь Л. П. Роль військових капеланів у реалізації прав і свобод військовослужбовців / Л. П. Медвідь // Актуальні проблеми психологічної допомоги, соціальної та медико-психологічної реабілітації учасників антитерористичної операції: матер. наук.-практ. конф. (м. Київ, 3 червня 2015 р.). – К.: НУОУ імені І. Черняхівського, 2015. – С. 344–347.

18. Медвідь Л. П. Роль громадських організацій в забезпеченні прав та свобод військовослужбовців / Л. П. Медвідь // Актуальні проблеми взаємодії громадянського суспільства і Збройних Сил України: матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Старобільськ, 29 вересня 2015 р.). – Старобільськ: ДЗ “ЛНУ імені Тараса Шевченка”, 2015. – С. 54–56.

АНОТАЦІЇ

Медвідь Л. П. Права, свободи та обов’язки військовослужбовців в Україні: конституційно-правові аспекти. – *Рукопис.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.02 – конституційне право; муніципальне право. – Національна академія внутрішніх справ. – Київ, 2016.

Дисертаційна робота присвячена комплексному дослідженню конституційно-правових аспектів прав, свобод та обов’язків військовослужбовців. Розглянуто теоретичні дослідження та конституційно-правове регулювання прав, свобод та обов’язків військовослужбовців на різних етапах історичного розвитку України. Висвітлено методологію наукового дослідження прав, свобод та обов’язків військовослужбовців. З’ясовано сутність конституційних прав, свобод та обов’язків військовослужбовців, проведено їх класифікацію та встановлено, що військовослужбовці наділені загальногромадянськими правами, свободами та обов’язками як громадяни України, а також військово-службовими правами та обов’язками, пов’язаними з виконанням ними військового обов’язку. Значну увагу приділено з’ясуванню особливостей конституційних прав, свобод та обов’язків військовослужбовців. Охарактеризовано гарантії конституційних прав та свобод військовослужбовців, порушено низку проблемних питань гарантування прав та свобод військовослужбовців. Показано позитивні здобутки в цій царині.

Сформульовано теоретичні висновки та практичні пропозиції щодо вдосконалення чинного законодавства, яке регулює права, свободи та обов’язки військовослужбовців як окремої соціальної групи.

Ключові слова: військовослужбовець; конституційні права та свободи військовослужбовців; конституційні обов’язки військовослужбовців; військово-службові права; військово-службові обов’язки; обмеження конституційних прав та

свобод військовослужбовців; гарантії конституційних прав та свобод військовослужбовців.

Медведь Л. П. Права, свободы и обязанности военнослужащих в Украине: конституционно-правовые аспекты. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.02 – конституционное право; муниципальное право. – Национальная академия внутренних дел. – Киев, 2016.

Диссертация посвящена комплексному исследованию конституционных аспектов прав, свобод и обязанностей военнослужащих, в процессе которого поднимается ряд теоретических и практических проблем, касающихся прав, свобод и обязанностей военнослужащих, установлены их особенности, определены научные понятия и категории по теме исследования, а также разработаны практические предложения по совершенствованию действующего законодательства Украины.

В диссертационной работе рассмотрены теоретические исследования ученых в области прав, свобод и обязанностей человека, в том числе военнослужащих. Установлено, что формирование теоретических идей о правах, свободах и обязанностях военнослужащих неразрывно связано с формированием идей и взглядов о правах, свободах и обязанностях человека вообще. Проведен анализ конституционно-правового регулирования прав, свобод и обязанностей военнослужащих на различных этапах развития Украины.

Освещена методология научного исследования прав, свобод и обязанностей военнослужащих, раскрыта сущность философско-методологических подходов, принципов и методов данного исследования. Выяснена сущность конституционных прав, свобод и обязанностей военнослужащих, проведена их классификация и установлено, что военнослужащие наделены общегражданскими правами, свободами и обязанностями как граждане Украины, а также военно-служебными правами и обязанностями, связанными с исполнением воинской повинности. Предложены авторские определения конституционных прав и свобод военнослужащих, конституционных обязанностей военнослужащих, военно-служебных прав и военно-служебных обязанностей. Значительное внимание уделено особенностям конституционных прав, свобод и обязанностей военнослужащих. Осуществлен сравнительный анализ законодательств зарубежных стран: Французской Республики, Федеративной Республики Германия, Республики Польша, Латвийской Республики, Республики Болгария, Соединенных Штатов Америки и других стран, регулирующих права, свободы и обязанности военнослужащих. Особое внимание уделено выработке предложений по совершенствованию законодательства Украины, регулирующего права, свободы и обязанности военнослужащих, с учетом опыта зарубежных стран.

Охарактеризованы гарантии конституционных прав и свобод военнослужащих, осуществлена их классификация. Особое внимание уделено институциональным гарантиям конституционных прав и свобод военнослужащих. Раскрыта гарантийная деятельность Президента Украины, органов законодательной,

исполнительной, судебной власти, местного самоуправления, а также гражданского общества. Выявлены положительные и проблемные вопросы обеспечения прав, свобод и обязанностей военнослужащих, особенно участников антитеррористической операции.

Сформулированы теоретические выводы и практические предложения по совершенствованию действующего законодательства, регулирующего права, свободы и обязанности военнослужащих как отдельной социальной группы.

Ключевые слова: военнослужащий; конституционные права и свободы военнослужащих; конституционные обязанности военнослужащих; военно-служебные права; военно-служебные обязанности; ограничения конституционных прав и свобод военнослужащих; гарантии конституционных прав и свобод военнослужащих.

Medvid L. P. Rights, Freedoms and Duties of Servicemen in Ukraine : Constitutional and Legal Aspects. – Manuscript.

Thesis for the degree of candidate of legal sciences, specialty 12.00.02 – constitutional law; municipal law. – The National Academy of Internal Affairs, Kyiv, 2016.

Thesis is devoted to the complex study of the constitutional and legal aspects of rights, freedoms and duties of servicemen. Theoretical research as well as the constitutional and legal regulation of the rights, freedoms and duties of military men at various stages of historical development of Ukraine are considered. The methodology of the research of rights, freedoms and duties of military personnel is highlighted. The essence of constitutional rights, freedoms and duties of military men is revealed; their classification is done and it is found out that military men are vested with general civil rights, freedoms and duties as citizens of Ukraine, as well as military service rights and responsibilities associated with the performance of military duties. Special attention is paid to the features of constitutional rights, freedoms and duties of military personnel. The guarantees of the constitutional rights and freedoms of military personnel are characterized, several issues of guaranteeing the rights and freedoms of military personnel are considered. Positive achievements in this field are stated.

Theoretical conclusions and practical suggestions for the improvement of current legislation regulating the rights, freedoms and duties of military personnel as a distinct social group are formulated.

Keywords: serviceman; constitutional rights and freedoms of military men; constitutional duties of military men; military service rights; military service duties; limitation of constitutional rights and freedoms of military men; guarantees of constitutional rights and freedoms of military men.